

<https://doi.org/10.28925/2311-259x.2024.3.6>
УДК 821.161.2.09

Марина Ковінко

Державний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна
 <https://orcid.org/0009-0008-2540-8105>
m.kovinko@knute.edu.ua

«Я ЛЮБЛЮ УСЕ ЛЮБИТИ...» ДИТЯЧА ПОЕЗІЯ ГРИГОРІЯ ФАЛЬКОВИЧА

Григорій Фалькович — один із найвідоміших і найбільш оригінальних дитячих поетів сучасності. Його творчість вдало поєднує українську та єврейську культури, порушує важливі моральні питання, подає їх у цікавій і доступній для дітей формі й демонструє низку ідіостилістичних особливостей. Незважаючи на широку популярність митця та високу художню вартість його лірики, вона залишається мало дослідженою. Усебічне вивчення творчості поета має велике значення для літературознавчої науки, оскільки вірші Фальковича яскраво репрезентують дитячу літературу XXI століття, і без осмислення цього мистецького доробку неможливо сформувати цілісну картину сучасної поезії для наймолодших читачів. Стаття націлена на дослідження тематики й поетики ліричних творів письменника, її наукова новизна полягає в тому, що вперше детально аналізуються їхні ключові образи та художні засоби. У роботі на матеріалі конкретних поезій показано те, як їхній автор уміло використовує тонке відчуття дитячої психології. Рядки розглянутих віршів доводять, що автор не лише розважає свою аудиторію, але й ненав'язливо її виховує, і в його підході естетика завжди превалює над етикою. Поезія Фальковича зосереджується на важливих морально-філософських проблемах: пошуку себе та вибору життєвої мети, щедрості та дружелюбності, доброти і безкорисливості, взаємин у родині, ставлення до тварин, культури власного народу та загальнолюдських цінностей. Педагогіка дитячої лірики митця позбавлена прямої дидактики й сповнена гумором і доброю іронією. Увагу читача також привертають авторські оказіоналізми, гра словом, звукопис, цікаві образи та несподівані ситуації, які виникають на контрасті між дитячим і дорослим світосприйняттям. Велике значення надається дитячій фантазії, закладеній в основу тропу одивнення, яким найчастіше послуговується письменник і за допомогою якого він імітує погляд на світ саме дитячими очима. У дослідженні виснувано, що особливість лірики Фальковича для дітей насамперед полягає в тому, що автор не вдається до зверхнього менторства та віддає перевагу грі на всіх рівнях тексту, зокрема фонетичному, словотвірному, лексичному, образному й сюжетному.

Ключові слова: Григорій Фалькович; дитяча поезія; авторські оказіоналізми; одивнення; звукопис; гумор.

Окрему нішу в сучасних літературознавчих студіях займає вивчення української дитячої лірики XXI століття — самобутнього високохудожнього явища, яке за своєю мистецькою досконалістю й тематичним наповненням не поступається іншим пластам новітньої поезії. Саме тому воно привертає увагу багатьох дослідників, які займаються розглядом його різноманітних аспектів. Зокрема, О. Новодворчук (2019; 2021) розглянула основні дискурси найновішої української поетичної творчості для дітей, дослідила її жанрово-ідеографічний простір і виснувала, що в ньому превалюють малі та середні форми, особливості яких полягають у синтезі та модифікації традиційних жанрів. М. Баган (2021) проаналізувала конотативний спектр сучасної дитячої поезії та довела, що їй притаманні основні ознаки постмодернізму (інтертекстуальність, іронічність, гра тощо). В. Самойленко (2019) описала фонетичні, лексичні та синтаксичні особливості лірики для

дітей, які привертають увагу читача до тексту. Однак, незважаючи на низку літературознавчих здобутків у вивченні сучасної дитячої поезії, досі не вистачає наукових розвідок про творчість знакових персоналій найновішої художньої літератури.

Мета цієї наукової роботи — окреслити тематику, дослідити ключові образи та визначити художні засоби поезії Григорія Фальковича для дітей. Серед ключових завдань дослідження такі: показати, як поєднуються єврейські й українські традиційні цінності у віршах поета; розглянути особливості діалогу з дітьми та відображення дитячої психології у творчості митця; акцентувати на ключових морально-етичних і філософських питаннях, порушених у цій поезії; проаналізувати особливості авторських тропів, звукопису, словотвору; розкрити специфіку гумористичних та ігрових прийомів, які використав Фалькович у ліричних творах для дітей. Для виконання цих

завдань і досягнення поставленої мети використано філологічний аналіз поезій. Він дав змогу виявити, через які оригінальні образи та художні засоби розкривається тематика віршів і передаються закладені в них смисли. Для інтерпретації ідейно-смислових домінант застосовано герменевтичний метод.

В одному зі своїх інтерв'ю письменник зауважує, що, ретельно готуючись до зустрічі з ним, аудиторія неминуче «привласнює» його поезію: «Вірші перестають бути лише моїми — вони уже привласнені дітьми, свої для них» (Мамчич, 2017). І справді, головний критерій вдалого твору — здатність відокремитися від творця і стати «своїм» для читача. Григорій Фалькович ніколи не підмінює творчість для дітей творчістю про дітей, ніколи не зверхній і ніколи солодково не заграє з малечею. Він просто вміє бути як дитина й дивитися на світ дитячими очима. І водночас йому як старшому є що сказати та чим поділитися. Він щирий із дітьми й ставиться до них серйозно, а тому говорить насамперед не те, що зазвичай вважають за потрібне казати дорослі, а саме те, що хочуть чути самі діти, і саме так, аби поїхньому. «Фалькович має, як нині говорять, багатолітню “практику” в поезії для дітей, що вимагає особливої відкритості і мудрої наївності, позаяк дитя не обдуриш найроззяцькованішим ремеслом», — зазначав письменник Борис Олійник (2009, с. 12). А сам поет підтверджує в «Дитячій мові» цю думку поетичними рядками:

Щира, кльова, щедрослова,
хай живе дитяча мова!
А дорослу, перерослу,
не люблю я, бо вона —
перелякана й нудна. (2009а, с. 218)

Жодних повчань, менторства, нудних уроків. Адже лише той, хто недооцінює дітей, думає, що вони не здатні розуміти прочитане й самостійно робити висновки. Проте Фалькович вважає інакше та повсякчас доводить, що через гру, влучне слово, дотепний жарт і довершеність віршової форми можна сказати набагато більше, ніж через зовнішню, поверхову дидактику. Поет не повчає — він дивує та зацікавлює. Для нього головне не щоб правильно, а щоб гарно й чесно. «Секретів не маю. А принцип — один: перевага естетичних критеріїв над етичними. Краса вже сама по собі — моральна. Естетично довершений вірш неодмінно виконає і виховну функцію, сприятиме формуванню духовно гармонійної особистості, яка зможе гідно протистояти доволішній деструкції та дисгармонії» (ВагаВоока, б. д.).

Дорослі багато замовчують і приховують, аби не налякати, не засмутити, не поранити, не завдати моральної шкоди. У цьому є сенс, але водночас у реальному світі дитина не може повністю уникнути реальних, часто геть не рафінованих, не згладжених і не причесаних речей — речей

невеселих і болючих. Саме тому поети, батьки, учителі й усі небайдужі розмірковують, якою має бути дитяча література. А втім, навряд чи можна відповісти на це питання так, щоб не загнати творчість у рамки. Тож, читаючи Фальковича, якого дуже люблять українські діти, можна хіба висувати, що поезія може (і має) бути різною: за тематикою, настроєм, поетичними засобами, іноді навіть трохи сумною, ностальгією, заглибленою в «дорослі» питання. Головне, аби щирою і не нудною. У письменника навіть є певною мірою «програмові» рядки — поезія «Рецепт дитячої книжки», у якій ідеться про те, як, на думку автора, треба «варити» якісне читання для дітей. Серед основних інгредієнтів — багато добра, трохи гумору, «чудернацьке знання» і «лунке чарівне слово», але в «страву», щоб не було геть прісно, разом із «ложкою сміху» треба додати «сумотинки — дві краплинки», а ще співчуття і «краплинку самоти» — складників, без яких не буває людяності. Думку про важливість сумних емоцій розвинуто й у короткому вірші «Ти не завжди повинен реготати...», адже «людина має право й сумувати», а отже:

А жабам, пацюкам та іже з ними,
ім не дано зітхати і бути сумними.
(2011с, с. 3)

І знову між рядків ідеться про чи не найважливіше в педагогіці — виховання людини в людині. А проте веселого у віршах, які Григорій Аврамович адресує дітям, незрівнянно більше, ніж журби.

Коли називати дитячі збірки Фальковича в порядку їхнього виходу у світ, буде чималий список: «Чудер-наський Зоо» (2007), «Про жабку Гапку» (2008b), «Засинає ліва ніжка» (2008а), «Смик-Тиндик» (2009b), «Сумна історія» (2010), «Абетка» (2011а), «Фікулі» (2011с), «Хвацькі вірші» (2011d), «Про котів і собак» (2012), «Корова спекла коровай» (2015), «Недомальовані вірші» (2016а), «Шалахмонеси» (2016b), «Комашка писала нікому» (2019), «Пароплави і кити» (2020), «Абу Каракамбада. Колискова для Мішелі» (2022), «Фарбобарвокольори» (2023b), «Руді і Чумацький Шлях» (2023а). А крім того, є розділ «Вірші для дітей» у книжці вибраної поезії митця «На перетині форми і змісту» (2009а), а також численні публікації в мистецькій періодиці, дитячих журналах, інтернет-ресурсах і соціальних мережах.

Одна з найпомітніших ознак творчості Г. Фальковича, зокрема й дитячої, — гармонійне поєднання української та єврейської культур. Як зазначає письменник С. Черепанов (2011, с. 155), «вірші ці — глибоко національні, єврейські. Але одночасно — українські. До того ж, не стільки за мовою написання, — а за родовою єдністю наших народів, біблійною спорідненістю Старого і Нового заповітів, гармонією багатонаціональної душі нашого Києва». З одного боку, юдейське

світосприйняття не лише надає поезії митця особливого колориту, але й насамперед актуалізує її для тих, кому важливо не згубитися серед культури більшості та виховати юне покоління в душі рідних звичаїв. З другого боку, українське слово й загальнолюдські — і загальнодитячі — цінності, реалії та переживання роблять творчість Фальковича цікавою не для вузького кола читачів, а для всіх, кому випадає з нею познайомитися.

Адже тепер діти разом з батьками (які їм покажуть і розкажуть, чому тут все таке дивне) можуть помандрувати і різними естетичними системами різних століть і культур. А у найпростіших історіях, які так мудро і позірно легко розповідає Григорій Фалькович, побачити і сучасне, і минуле, і національне, і глобальне, (Клочко, 2017)

— зазначає мистецтвознавиця Діана Клочко в рецензії на ілюстроване видання віршів «Шалахмонеси» (художник Павло Фішель) на вебпорталі «Друг читача».

Найперше, що видає єврейськість у цих віршах, — їхній настрій. У юдеїв радісне ставлення до життя — це міцва, тобто важлива чеснота. Життєлюбством і життєрадісністю сповнені чи не всі поетичні рядки митця, адресовані юним читачам, навіть ті, що із «сумотинкою», пронизані світлою журбою, сподіванням на краще й на те, що кращим можна стати самому. Та не лише єврейські — усі діти уміють по-справжньому радіти й знаходити радість навіть у дрібницях, які дорослим можуть видаватися пустощами та маячнею. Адже дитячі цікавість і фантазія винаходять розвагу навіть там, де, на перший погляд, геть не до забав. І «перерослим» не завадило б перейняти в дівчорі трохи розуміння, що світ не такий вже й нудний, буденний і прозаїчний. Ліричний герой поезії «Люблю» не просто любить маму, а «любить любити», і не лише маму, тата, дідуся і бабусю, але й «крутити телефона», «свою стару панаму кидать з нашого балкона», «зимові сніжні кручі», «поволі колупати мило ніжно-запахуче», «вірних друзів», «літо, сонце, мандри, квіти». І зрештою підсумовує:

Я люблю усе любити,
І за це себе люблю. (2016b, с. 45)

Юдейські цінності, побут і святкові традиції автор віршів передає та закріплює не через правила й указівки, а через зображені моделі поведінки та кумедні ситуації. Приклад і гра значно ефективніші за будь-які настанови. Тож певні важливі релігійні та культурні реалії вплетено в художній світ Фальковича як речі цілком звичні для ліричного героя. А читач коли й зустрине незрозумілі слова, то неодмінно ними зацікавиться і запитає про їхнє значення в старших. Можливо, саме з прочитаного вірша в родині чи

школі розпочнеться пізнавальна бесіда про звичаї єврейського народу.

Дитина, від імені якої написано «Вранішню молитву», щоранку нишком споглядає, як молиться батько, і знає всі деталі цього благочестивого процесу: про таліт і тефілін, про «Шма Ізраель», про суть прохань до Всевишнього. Ліричного героя заворожує батькова розмова з Господом:

Потім пошепки, між себе —
Тільки він і тільки Бог —
Розмовляють, як два ребе,
Про важливе для обох.

І головне – дитяча впевненість і довіра:

Тато зранку помолівся —
Значить, буде все гаразд! (2016b, с. 38–39)

У поезії «Хто вигадує свята» перераховано улюблені для малечі «свята веселі», що «завітали в наші дні з давнини і сивини»:

Вам шалом, свята шабатні,
Шавуотні, тубішватні,
І пуримні, і пасхальні,
І зимові, ханукальні. (2016b, с. 10)

А з вірша «Чим сьогодні пахне ранок» можна дізнатися про кулінарні приготування до шабата, які відрізняються від того, що готують у цей день на сніданок сусіди:

А у нас в сім'ї шабат —
В нас шабатній аромат:
Запахуца, здобна
Хала непідробна,
І риба фарширована,
І курка тушкована,
Тертий хрін, вино і юх... (2016b, с. 13)

І після всіх цих запахів хочеться шабата «сім на тиждень днів підряд».

Дитина, котра живе в єврейській родині й знає «всі міцвот» (заповіді), помічає, що кішка не дотримує кашрута й одночасно їсть молочне та м'ясне («Сама собі киця»). Навіть найменшим відомо, що мезуза на дверях захищає будинок від усіляких бід («Мезуза»). У «Невдоволеній сім'ї» дівчорі грає не лише в шпигунів і війну, але й у брит-милу (церемонію обрізання), а серед низки інших збитків є і такий:

...лише на п'ять хвилин
Взяли татів тефілін,
І до самого шабата
Вже не знали,
Де ж це він. (2016b, с. 16–17)

Про те, який вигляд має маца й що з неї можна приготувати, ідеться у вірші «Із маці смачні

млинці». А в поезії «Добра, лагідна, м'яка» турботлива бабуся з-поміж іншого готує смачний ликах. І навіть юдейський папуга зранку до ночі повторює вітання «бокер тов!» та «ерев тов!» («Дуже вихований птах»). Важливі значення мають і єврейські імена персонажів, наприклад Дора («Сіла Дора за уроки»), Броня («Броня зиму малювала»), Арончик («Арончик і корова»), дяді Зяма, Мотя, Зюня, Гірш і Моня (цикл «П'ятидядь»).

У вірші «Шалахмонеси» (2016b, с. 26–28) митець удається до прийому уособлення й асоціативного мислення. Традиційні пуримні гостинці — шалахмонеси — у Фальковича несподівано набувають рис живих істот. Адже слово, навіть якщо не знати його значення або просто довірити його дитячій фантазії, приваблює та інтригує вже самим звучанням і справді викликає образ загадкової живої дрібноти на кшталт гномів чи котів. Тож «симпатичні і вухаті, вайлуваті, волохаті» шалахмонеси царюють, поки всі сплять, і самі роздають подарунки. До того ж не їстівні, а чарівні — «із чарівної торбини сни для кожної дитини»: щасливі для хороших дітлахів, «страшнючі» — для злих і невихованих. А ще шалахмонеси лікують хворі іграшки, тихо співають і грають на блакитній скрипці. Так триває всю ніч і не лише на свята, однак зранку волохаті вухані «люблять спочивати — спати, мріяти, куняти». Тож очевидно, що саме по тих хатах, якими не опікуються шалахмонеси, зранку ходять «гульки, лінки та нестатки» й приносять у подарунок

...скибку нічогості,
Із нічим шматок абища,
Повну миску нікудища,
Щось-ні-з-чим, ніщо-із-чимось,
Щоб під носом не крутилось,
Півкаструлі довгосплящі
Ще й мензурку всепропащі.
(«Щось-ні-з-чим, ніщо-із-чимось»)
(2009a, с. 217)

І ті, хто не готує до свят шалахмонесів і лінується виконувати заповіді, відчиняють двері для всякого лиха.

Отже, автор не переказує основ віри, не описує звичаїв, тобто не подає їх як новий матеріал на уроці, а робить невід'ємними, усталеними елементами побуту; не нав'язує, а зацікавлює та заохочує до пізнання.

У збірках митця для дітей є твори розмаїтої тематики й настрою. Низку поезій присвячено морально-етичним проблемам і навіть філософським питанням — ненав'язливо, легко, дотепно та з гумором, але про надзвичайно важливі речі. У вірші «Про заздросці» за допомогою нескладних образів влучно показано безглуздість цього негативного почуття:

Водоплавному в'юнові
Нащо заздрити слонові,

Суходольному ж слону
Нащо заздрити в'юну? (2009b, с. 68–69)

Порушується і складна тема пошуку себе й вибору життєвої мети. У вірші «Твоя мета» ліричний суб'єкт зосереджується на тому, що неодмінно слід зрозуміти власний смисл існування і не йти чужим шляхом:

Своя мета життя — в ката.
Мабуть, не та мета — в кита.
Та й в них, напевне, не така,
Як у гиндика чи бика.
А у бика, вважаю я,
Мета – інакша, ніж моя.
Вже чималі й твої літа.
Скажи, яка твоя мета?.. (2009b, с. 15)

Про те, що не варто стояти на місці й не слід боятися змін, коли життя занадто монотонне та беззмістовне, йдеться у творі «Пітон». Те, як прекрасно починати день із добрих справ, наприклад із годівлі пташок, демонструє «Перший сніданок». Дещо схожу тему порушує віршик «Їжачок прокинувся у квітні». Про щедрість і дружлюбність читаємо у творі «Корова спекла коровай». Про доброту та безкорисливість — у поезії «Подарунок просто так». Про те, що відмінність вдачі та різні вподобання, зокрема музичні, не завада щирій дружбі, — у вірші «Непоспіхом, наспівуючи Баха». Секрет про те, що усмішка допомагає покращити «настрій, апетит і сон» та стосунки в родині, розкрито у віршованих рядках під назвою «Посмішка в пластмасовім мішечку».

Ще одна улюблена тема поета — чотирилапі друзі дитини. Тут ціла збірка «Про собак і котів», а також чимало інших творів: «Про ката мого ката», «Хто зустрівся в животі», «Хто на повідку», «Котик і слон», «Де поділись бутерброди», «Чорний пес породи Джейк», «Мадам і Портос», «Головний приз», «Приємна зустріч», «Грип», «Фокстер'єр», «Тер'єрих Ундіна», «Кіт з котами про котів», «Сама собі киця», «Гарновусик» тощо. У цих поезіях йдеться не лише про домашніх улюбленців, а й інакомовно про людей, їхні звички, про те, що вони відповідальні за приручених істот, зрештою, просто про те, що тварини завжди поруч і що з ними люди ділять багато чого в житті. І важко не погодитися, що кожна людина — трішки фокстер'єр із короткого однойменного віршика:

Фокстер'єр любив ковбаску,
сир, прогулянки і ласку.
Це завжди буває так,
і не тільки у собак. (2011a, с. 53)

Однак не лише коти й собаки потрапляють до віршів Фальковича. Немало серед їхніх персонажів і всілякої дрібноти, як-от комашки чи павучки. І в них читачеві — і малому, і дорослому —

теж неважко впізнати себе. Саме тому в цих найв-них та іронічних образах є щось філософське: може, у величезному світі кожен — ось така непомітна комашка, однак в одній навіть найменшій істоті — цілий усесвіт, який охоплює напрочуд різні й водночас неймовірно схожі почуття, звички, смаки, мрії, риси, вади, думки, радощі, жалі, досягнення і розчарування. Павучок не тратить часу на пусті балачки, увесь час пряде й плете, аби колись світ побачив виставки його робіт («Павучок»). Комар хвалиться тим, що «до зими нагромадив запас», і великодушно заявляє, що йому геть не жаль поділитися з великою фермерською родиною, яка мешкає разом із ним («Щедрий комар»). Як то часто буває між сусідами, волохата гусинь незадоволена гудінням у вусі, а те гудіння виявляється джмелино-бджолиним концертом («Концерт»). У пари комашок народилися дітки, і вся ця голодна «гостро-дзьобо-рота» сімейка вирушає на гостини прямисінько через відчинені вікна — по суті, як і всі непрохані, невиховані гості («Комашня крилата»). Дивак «месьє Хробак» відкрив у кабачкові власну ресторацію, де «за одну монетку “су” / Вам це й подадуть росу — / На зеленому листочку» («За одну монетку “су”») (2019, с. 40). Талановитий комар співає в хорі при коморі з харчами й збирає навколо себе публіку (павука, кота, таргана з тарганятком), а тим часом муха — «на стінці, у темній хустиці. / Зіщулені губки і очі сумні» (2020) — сумує через відсутність музичного слуху («Вокальний сюжет»). Доволі не простий образ: муха задрить — і це негарно, та водночас виникає і співчуття; тож можна висувати, що навколо безліч неоднозначних речей. Нелегко зрозуміти, і що то за бешкетний тарган оселився при глобусі й змішує кордони країн, перебиває русла річок, плутає назви міст і викликав загрозу зникнення Індійського океану: фокусник, політик, терорист, дитяча фантазія, неслухняний малюк, двієчник чи просто чергова вигадка школяра для пояснення причин невивченого уроку географії («Тарган-хуліган»). Та один із найтрепетніших образів у поета — комашка, яка чи то «писала нікому», чи то «кожному з нас» («Комашка писала нікому») (2019, с. 46). Невідомо, що ж вона хотіла сказати й що мало б бути після коми, адже в листі може бути багато чого, але кожній комашці дуже важливо, аби її помітили, прочитали, почули.

Зовсім без плакатної заявленості, банальності та пафосу Фалькович торкається теми мови й слова. Метафоричність, одивнення, тонка ліричність, оригінальні й водночас прості для сприйняття образи на рівні підтексту формують відчуття важливості, органічності та краси рідного слова. Трепет і замилювання — основні емоції поезій «У корови гарні брови» та «Віршик про мови». У першому вірші красу «звуків, літер та змісту» передано через метафору смаку, який має корова «на різні мови»:

Йй смакує мова сіна,
Мова свіжої трави,
Йй гарбуза — як апельсина... (2019, с. 16–17)

Смак, насолода, засвоєння того, що поруч і твоє, — усе це стає частиною особистості, відлунює і передається далі: «У парному молоці / Ще лунають мови ці».

«В кожній мові, в кожнім слові — / Роздум, радість чи журба» (2011b, с. 158), — переконаний ліричний герой «Віршика про мови», тому дуже добре знати різні мови, як річка знає мову хвилі, берег — мову річки, верба — мову берега, а бджілка — мову квітів. Добре бути поліглотом, як вітер, і знати мови білки, гілки, річки, пташки і мурашки. Однак найважливіше — бути собою, тобто не забувати рідну мову.

Тема слова невіддільна від теми родини, найрідніших людей, матері, тож коротенька поезія «Найсолодше слово» присвячена саме тому слову, яке дитина вчиться промовляти найраніше:

Знаю я смачні слова:
вафлі, печиво, халва.
Ще солодких слів багато:
шоколад, цукрова вата, торт,
цукати, маківник і суботній медовик.
Але я скажу вам прямо —
найсолодше слово — мама. (2016b, с. 44)

Але не всі вірші митця про солодке, деякі з них, як зазначалося і в «Рецепті дитячої книжки», «із сумотинкою», зокрема й про гірке сімейне, не по-дитячому важке.

В мене іграшок багато,
І найкращий в світі тато,
І найкраща в світі мама,
Та не знаю я чому
Не приходять він до мами,
І не хоче жити з нами,
Хоч поганого нічого
Не зробила я йому,

— оповідає «Сумна історія» (2010). Поет виявляє не лише художню майстерність, а й надзвичайно глибоке розуміння дитячої психології. У таких ситуаціях, де батьки розлучені, малолітні син або донька не лише переймаються тим, що тато розлюбив маму, але й мимоволі починають шукати в усьому власну провину. Вони глибоко відчувають душевний стан дорослих, отож те, що «мамі серце розриває», водночас і «маленьке серце / Помаленьку розриває». І від дитячих травм не лікують жодні подарунки:

Що мені ті ваші «Барбі»,
І цукерки, і м'ячі...
Я не знаю, що робити,
Так не можу далі жити,
Я не хочу так, як мама,
Тихо плакати вночі. (2010)

Замріяний бичок з однойменної поезії мріє теж не про іграшки та забавки, адже всі його думки — про зустріч із татом, завдяки якій «розпечаляться печалі»:

А проблем таки багато,
важко навіть осягти:
ось, наприклад, рідний тато —
де він дівся? Як знайти?
Чи поїхав десь у справі?
Чи в Америці живе?
Чи на цьому пароплаві
з сатирами пливе? (2020)

«Сумотинку» викликає і складна, часто дуже драматична для багатьох дітей тема тварин, які стають людською їжею («Ковбаса»). Малюки бувають дуже чутливими до того, що «Ковбаса, іще дівчатком, / Називалась поросятком» або «...іще хлопчатком, / Називалася лошатком». Немає однозначного розв'язання такої проблеми, і тому ліричний герой ні до чого не закликає, лише делікатно зауважує:

...Далі я писать не смію.
Залишилося сказать:
Я, здається розумію
Тих, що м'яса не їдять. (2011с, с. 16–17)

Ностальгія в поєднанні з тонким гумором, теплом і вдячністю звучить у поетичному циклі «П'ятидядь», де дорослий ліричний герой у спогадах повертається в дитинство й згадує близьких людей, від яких свого часу багато чого перейняв і навчився: умілого собачого перукаря дядю Зяму, чесного та совісного дядю Мотю з кондитерського цеху, працюючого й дружлюбного дядю Зюню, поета дядю Гірша й ветерана з медаллю на піджаку дядю Моню:

...Як тоді у дяді Моні,
Вже й у мене сиві скроні.
У сумній польській зоні
Сиротіє райський сад.
Знову я на тім пероні —
У старенькому вагоні,
І везе мене мій поїзд:
У минуле і назад. (2011b, с. 159–163)

Іноді поет буває досить уїдлигим, і тоді його вірші набувають сатиричного забарвлення. Ось, наприклад, в алегоричному образі верблюда автор пропонує власну теорію еволюції:

Всім відомо, що Верблюди —
Це також колишні люди,
Правда, зверхні та пихаті,
Довгоногі та губаті,
Що плювалися у хаті,
На майдані й у дворі —
Навіть і при дїтворі. («Верблюд») (2011с, с. 18–19)

І, якщо вірити митцеві, «погана людина» еволюціонувала «до нормальної тварини», і тепер уся природа чекає на наступний еволюційний крок: «Від нормальної Тварини — / До нормальної Людини».

Надзвичайно актуальний у світлі останніх подій вірш «У лікарні лісовій», що оповідає, яка ж «небезпечна й нелегка / Доля медпрацівника»:

Жаль, що лікар, пан Жан-Жак,
Дипломований їжак,
Застудився, чи захрип,
В нього кір, а може, грип.

Цей загрозливий сюрприз,
Цю хворобу невідому —
Не кудись там, а додому! —
Він з роботи сам приніс. (2019, с. 20–23)

Годі перерахувати все, про що пише Фалькович, однак варто згадати ще низку цікавих і важливих тем, як-от: подолання страху через сміх і дотепні вигадки («Страшний вірш», «Переляк», «Нестрашні суфікси»), красиве й корисне («Корова Віолета», «Зайчик і світлячок»), театр, цирк, зоопарк («Театрали», «Качур, тачка та циркачка», «Пітон», «В зоопарку вихідні»), мрія і фантазія («Вміє ластівка літати», «Хто навчить мене літати?», «Морські вовки», «Чарівник», «Казковані коні», «Шоколадний вірш», «Не набридне нам літати», «Все, що звечора наснилося» та багато інших). Серед творів поета є й чимало віршиків для найменших читачів («Чим кого нагодувати?», «Засипає ліва ніжка», «Каченя і гусачок», «Абетка», «Арифметика», «Нестрашні суфікси» тощо), мета яких — розвивати, розважати й бавитися, адже найкраще навчати та виховувати малечу саме через гру.

Серед найцікавіших поетичних прийомів Фальковича — гра зі словами та їхнім звучанням: численні алітерації, паронимазія, каламбури, словотвірні експерименти, оказіоналізми, кумедні тлумачення слів і вигадкування нових лексем. Наприклад, у вірші «Качур, качка та циркачка» торохтіння тачки відтворюється нагромадженням звуків *к, ч, т*: «Десь позичив качур тачку / Посадив до тачки качку» (2011с, с. 26). У поезії «Тиша тиха і тихіша» *д, р, др, гр* передають грізне рикання лева, а *т, ш, х, с, ж* — шурхіт і переляк маленької мишки:

Десь у затінку дерев
Спить собі гривастий лев
А у нас — у розпал дня —
Спить в куточку мишеня.

Та мишина тиха тиша
Від левиної сіріша,
А ота левина тиша
Від мишиної жовтіша,
І жаркіша, і страшніша... (2019, с. 35)

Динаміка твору «На Кудикіній» відтворює метушню та гармидер курника, і особливо вдало тут передано квоктання квочки:

Ти куди повзеш, куди?
Ти куди ідеш, куди?
Ти куди летиш, куди?
Куд-куди? Куд-куди?
Куд-куди? (2009b, с. 6–7)

У рядку однойменного вірша «Жук до жабки йшов у гості» повторювання шиплячих створюють динаміку та допомагають уявити чи то дзижчання, чи то шаркання жука. Уміння митця вправлятися з повторами звуків дуже вдало реалізовано й в «Абетці».

Окремі поетичні рядки побудовано на співзвуччі цілих слів: «Міст із містом розмовля» («Примостився міст до міста»), «Домовлявся домовий» («Домовлявся домовий»), «То лунає коліскова: / Не людська, а колоскова — / Найніжніша коліскова — / Для маленьких колосків» («Колоскова коліскова»), «Корова спекла коровай» («Корова спекла коровай»), «Два хор-р-р-ро-брі хробаки / Й два сміл-л-ли-ві слимаки...» («Хоробрі хробаки»), «Грудень груди застудив» («Грудень груди застудив»), «Чайки п'ють собі чайок / <...> Я і сам би залюбки / Чаював з чайками» («Абетка»), «Лисий лис блукав по лісу, / Вийшов лось назустріч лису. / Лис у листі заховався» («Лисий лис»), «Циркують цирком сні» («Абетка»), «Паралельно пароплаву / йшов замріяний бичок» («Замріяний бичок»). І нарешті один із найкоротших і водночас чи не найліричніший вірш «Алітерація»:

Соловейко, як принаду,
Розсипає серенаду:
Не аби кому у лісі —
Він співає солов'їсі.
Соло в лісі —
Солов'їсі. (2011a)

Яскравий приклад побудови поетичного тексту на каламбурах – «Урочиста подія», вірш, у якому завдяки явищу паронімії склалися просто неймовірні пари «панів» і «пані»:

Йшов Графин з Графінею,
наче з господинею,
і, як пан із панною,
Ваня йшов із Ванною,
і, немов з дівцею,
йшов Рушник з Рушницею,
Синій Ірис вів Іриску,
Білий Рис — тоненьку Риску.
Вів Голубку під вінець
Капустяний Голубець... (2016b, с. 9)

Діти мають невеликий життєвий досвід і водночас багату фантазію, а тому люблять неспішно або й навмисно перекручувати слова,

по-своєму їх тлумачити й кумедно пояснювати їхнє походження. Тож у своїй творчості Фалькович теж удається до по-дитячому кумедних етимології та словотвору. Наприклад, снігопади — це «всі, хто падає в замет», снігоходи — «ті, хто вулицями йде», а снігокати — вони «і на лижах, й на санках» («Ми сьогодні — снігопади»). Пандемія — це запалення гланд у панди («Пандемія»). Або через співзвуччя слів несподівано стають друзями й прогулюються понад озером бультер'єр та бульдозер, і тепер геть нічого дивного в тому, що квітка бульденеж уявляється не родичкою звичної нам калини, а чимось середнім між бультер'єром і бульдозером: яка назва, такі й асоціації («Бультер'єр з бульдозером»).

Герой вірша «Акирфа» вигадник Льова вві сні бачить таємничу й загадкову країну мрій, у якій мешкають небачені тварини: нолс, арбез, апоптіна, вел, ргит, лидокорк, фариж, арбок, удакак та укакам. Але раптом з'ясовується, що тут немає геть ніякої фантастики, просто хлопчик вивчає «еврейську мову»:

Незвичайна тая мова,
І складна, і загадкова —
Хто не знає чи не звик:
Там читають кожне слово
По-еврейськи, в лівий бік. (2016b, с. 40)

Навряд чи буде перебільшенням сказати, що всі діти просто обожають вимовляти слова «по-еврейськи, навпаки», й виходить у них це дуже вправно. Саме тому юним читачам геть не важко буде зрозуміти, чому «Акирфа — Африка, нолс — слон». Значно важче здогадатися, що таке «фікулі», які добувають «десь у ненашенській землі» та з яких можна виготовити, мабуть, усе на світі:

...чавлять з них олію,
Шиють джинси і брилі,
Роблять баночки для кави,
Океанські пароплави,
Шоколад, і доміно,
І комп'ютерне кіно. («Фікулі») (2016b, с. 41)

А ще «жуйку для корів», «щось для літаків», «фартухи для двірників» і навіть «блискучі, негорючі сірники для малюків». І що воно таке, ті «фікулі», виявляється, не знає навіть ліричний герой:

Я це слово сам придумав
Позавчора уночі,
На канапі лежачи. (2016b, с. 41)

Та химерні вигадки фантазера, який захопив й детально змалює те, чого ніколи на світі й не було, не завершуються самими лише словами. На сторінках Фальковичевих книжок оселилися і відповідні «реалії», як-от цілий зоопарк дивних істот, яких, з одного боку, навряд чи хто зустрівав,

а з другого — у яких не так уже й важко впізнати ті чи ті риси та звички чи не кожного читача або принаймні когось із оточення. І кого тільки нема в «Чудер-наському Зоо» (2007) — чудернацькому, наському, водночас дивному й звичному, і в однойменній збірці, і поза нею. «Сумний і дуже дикий», самотній Дикопас багрянний; Кусь-Кусань, який «кусає все живе» й переймається кісткою в горлі; Бундячок, що «робить все на свій копил» і не має крил; «не риба і не птах» Дротянка болотяна; лінкувате й наче трохи «французьке» Хропсоче. А ще Ланцепуп, Козюбочка, Жовтопшик та інші персонажі. І в кожного своя історія, своя мрія, своя причина бути таким, як він є. Десь смішна, а десь із «сумотинкою» чи застереженням.

У короткому вірші «Тун, туркун і туруканець» не лише не відомо, хто ці троє і хто такий той «хуркий жакпіх», ба більше, тут майже всі слова такі, яких немає в словниках («тютьлюнути», «шмурткий», «пошарамкати», «тютьляти»). А проте в «дитячій мові» діють свої закони, наявні свої смисли, тож навряд чи хто скаже, що не зрозумів цих рядків:

Тун, туркун і туруканець
Тютьлюнули в закаранець,
А шмурткий, хуркий жакпіх
Пошарамкав геть усіх.

Щоб тобі не знати бід,
Не тютьляй, куди не слід. (2009b, с. 24)

Доброзичлива іронія — ще один улюблений прийом Г. Фальковича. Найчастіше вона побудована на дитячому світосприйнятті, яке, з одного боку, визначається недостатнім життєвим досвідом, а з другого — неймовірною фантазією, яка химерно заповнює прогалини в тому досвіді. Джерелом авторської іронії (а водночас одивнення) також служать зіткнення двох світів — дитячого та дорослого, а отже, різниця між вчинками малечі й очікуваннями старших, а ще незрозумілі старшим труднощі дитячого життя. Ось, наприклад, Дора мусить учити уроки, але все ніяк не налаштується, тож перш ніж почати, робить низку всіляких «важливих» і втомливих справ. Зрештою автор іронічно запитує:

Що ж вона учила знову —
Математику чи мову?
(«Сіла Дора за уроки») (2016b, с. 31)

«Шкідники у нашім домі» — розповідь про тих, хто робить усі збитки в хаті: «...це — гризуни, / Мухи, міль і таргани», а ще «таємничий Домовий», які

Розмальовують шпалери,
Б'ють нечутно тарілки.
Нишком палять сірники.
Остаточно, до кінця,

Доламали нам стільця,
Й навіть зранку до сніданку
З'їли джему майже банку,
Й знов поставили за скло —
Наче так воно й було! (2015)

Вірш «Брати-близнюки» — спроба заспокоїти батьків, знервованих тим, що їхні чада «Прибавали ноутбуком / Фотокартки до стіни»:

Не хвилюйтесь — можна взяти
І до стін поприбавати
Інші фотки, а не ці! (2011с, с. 36)

Дуже нелегко доводиться і дітям з вірша «Невдоволена сім'я», де тато незадоволений, бо «Бритву ми його зламали — / Тричі кактус підстригали», а мама через те, що

Ми сусідського Мурка
Годували з казанка,
У якому, як на гріх,
Було зварено на всіх.

До того ж не в гуморі ще й дідусь:

Ми канарок дідусевих,
Вже старих і невеселих,
Обміняли на вужа,
Ще й мисливського ножа. (2016b, с. 16–17)

«Завзяті театрали» дуже люблять ходити на балет, в оперету і в драму й скрізь долучаються до культури саме через те, що їх найбільше вражає, — театральний буфет:

Ми ходили на балет —
Там у них такий буфет:
Сік вішневий, «Фанта», сир,
І цукерки, і пломбір,
Вафлі, тістечка, паштет...
Нам сподобався балет. (2016b, с. 14–15)

Ну а в тому, що в дівчорі ніяк не складається гра, винен не хто інший, як м'яч.

Перескок і перегук,
Не дається м'яч до рук:
І спішить він і стрибає,
І між ноги пробігає,
Не встигає розвертатись —
Він не вміє з нами гратись!
(«Поміняйте нам м'яча») (2009b, с. 26)

Є в митця ще тонка іронія, спрямована на викриття не дуже гарних людських рис, невихованості, збитошності, зверхності тощо, однак ця іронія дуже делікатна й геть не образлива. Вона не засуджує, а виявляє проблеми та спонукає до певних висновків. Тут навіть діють не прямо люди, а тварини-алегорії, у яких, звісно, угадуються

моделі людської поведінки. І, що дуже важливо, іронія в цих творах завжди прямує до добродушного гумору, а не злісної сатири.

У поезії «Котик і слон» котика сниться, що він став слоном, на всіх дивиться з висока й тепер «Коти — дрібнота! / Придивляйтесь неохота...» (2020).

Ще один кіт страждає від того, що переїв («Хто зустрівся в животі»):

А у тому животі:
Жваві рибки золоті,
Сорок грам твердого сиру,
Цілих п'ять ковтків кефіру,
Збитий крем, м'ясні обрізки,
Дві відварені сосиски... (2009b, с. 46)

Ясно, що котові від того всього дуже кепсько, проте в цьому винен лише він сам. Зовсім протилежна проблема в домашньої птиці, якій загрожували страшні наслідки від голодування, адже нафарбовані панянки завжди тримаються подалі від простого народу й брудної праці:

Якось двом із наших кур
Ми зробили манікюр.
Вони зранку не вітаються,
Манікюрами пишаються,
Вже не хочуть жить в селі —
Копирсатись у землі.
(«Манікюр») (2009b, с. 22–23)

Щось схоже сталося й у свідомості корови, яка все життя прожила в селі Пирогові, а потім переїхала до столиці й тепер навчилася говорити please та «гуляти їздить ліфтом»:

Бо вона, бач, не така,
Щоб ходити пішака —
П'ятий день як городська.
(«Арончик і корова») (2011c, с. 20)

А в горобця-репортера взагалі важка доля: так і не вдалося взяти в мухи інтерв'ю для газети, адже під час бесіди журналіст увесь час відволікався і з усієї сили намагався не з'їсти співрозмовницю («Складна професія»).

Коли говорити про основні літературні прийоми, якими послуговується Фалькович у творах для дітей, не можна не звернути увагу на одивнення. Дивуючи, митець налаштовує читача на розуміння того, що світ — неоднозначний і що на одні й ті самі речі можна дивитися геть по-різному. Погляд із несподіваного ракурсу, часто теж іронічний, нестандартність і нешаблонність світосприйняття — це те, що поєднує дітей та поетів, і водночас те, про що забули й до чого втратили здатність більшість дорослих. Ось, наприклад, назва вірша «Драконівські закони» налаштовує наше стереотипне мислення на щось негативне. Однак, удаючись до одивнення, поет

оригінально актуалізує всім відомий фразеологізм:

Жив собі колись дракон —
Мав дракон такий закон:
Слабших себе — не займати,
А сильніших — пробачати,
А, крім того — не ковтати
Дітлашню й жіночу статъ,
А коли іде зима —
Зігрівати задарма
З кожної своєї пащі
Всіх голодних і пропащих,
Й пригощати їх узваром —
Поміж іншим, теж задаром...
Он які були дракони
І драконівські закони. (2016a)

Одна з найліричніших поезій Фальковича «Жив собі маленький цвяшок» починається наче пейзажна лірика, але виявляється, що вірш не зовсім про природу. Герой цих рядів мешкає на узліссі серед квітів і комах, але в нього — зовсім інші, не галявинні мрії:

Хоч, бувало, й снились трошки
І ромашки, і волошки,
Навіть жовті оси хижі —
Та все більше: пасатижі,
Гайки, гвинтики, лещата,
Дрилі, свердла, коліщата
І, звичайно, молотки... (2019, с. 8–9)

Висновок, який найлегше зробити, — у цвяшка буденні та нецікаві сні й геть відсутня здатність милуватися природою. Проте автор пропонує замислитися, подивитися на все з іншого боку:

А якби все навпаки?
Там, де оси та мурахи,
Виросли б суцільні цвяхи,
Й тільки зрідка, як сюрпризи,
Десь шурупи й саморізи,
Й випадково,
Загадково —
Як помилка, як промашка —
Раптом виросла ромашка...
То, шановні читачі,
Що б їй снилося вночі?.. (2019, с. 8–9)

Схожу ідею має вірш «Хто на повідку?» У ньому показано два протилежні погляди на ситуацію. Ліричний герой обурюється тим, що такса, яку він веде на повідку, постійно виривається з рук: «Ну чому ж вона така — / надто спритна та швидка?» Однак для тварини все навпаки, для неї людина — «істота нелегка»: «Ну чому ж вона така — / надто неповоротка?» (2020).

У поезії «Змій на повідку» ластівки зачудовано спостерігають за повітряним змієм: «Ми такого ще ніколи / Не стрічали літуна». Однак, неймовірно

захопившись цією «дивиною», птахи не забувають про найцінніше, що в них є, — вільний політ. Хоч він і не вражає нікого так, як барвистий змії на шнурку:

Повідки, мабуть, це модно.
Та на те ми й ластівки,
Щоб довільно, як завгодно,
І безлюдно, й принародно
Скрізь літати залюбки. (2019, с. 26)

У «Хвостах» теж цікаво використано прийом одивнення. Тут складається ситуація, кумедна для дорослого, але цілком серйозна для малюка. Дитина переймається тим, що в усіх є хвости, а в людини — нема:

Ні у мами, ні у тата,
Ні у маминого брата,
Ще й сусіди й гості —
Геть усі безхвості.
У такій родині
Сумно жить дитині. (2009b, с. 38)

Ще один хлопчик має із собою все, що належить пастушкови: вівчарку, соплку, сумку з харчами, книжку, мобілку («Я сьогодні пастушок»). Але несподівано виявляється, що його отара — зовсім не вівці:

Я сьогодні па-сту-шок:
Випасаю му-ра-шок.
А над нами теж отари —
Хтось пасе небесні хмари. (2008a)

Для дорослого сприйняття це прекрасний метафоричний образ, однак для дитини все буквально: вона уявляє, що в небесного пастуха є все те, що і в маленького пастушка на землі. Адже порівнювати й співвідносити речі, які поруч, із чимось, що далеко, і в такий спосіб пізнавати та пояснювати для себе світ — риса, дуже часто притаманна ліричним героям Фальковича й узагалі чи не кожній дитині. Наприклад, у «Небесному сигналі» хлопчик спостерігає за літаком, що, на його думку, подає сигнали комусь у небі. Малий спостерігач переконаний:

Якби я таким зробився,
Щоб у небі опинився,
То в бездонній глибині
Він сигналив би й мені.
Я б і сам давав сигнали,
І, можливо б, їх приймали
Зорі у космічній млі
Та хто-небудь на землі. (2011с, с. 47)

Цікавій Гапочці подобається спостерігати за всім на світі: пухом, що пливе річкою, крапчастою комашкою сонечком, горобчиками й хлопчачами-футболістами — і це геть не дивно, а ось сонце,

яке позирає з неба на Гапочку, — то дивовижа неабияка:

Сонце, не у крапочку,
Гріє так ласкаво:
Дивиться на Гапочку —
І йому цікаво! («Цікава Гапочка») (2019, с. 4)

Узагалі автор часто дивує неочікуваним, майже новелістичним, завершенням поезій чи то через одивнення, чи то через несподівані пояснення різноманітних ситуацій. «Великий чарівник», який уміє робити так, щоб усе у дворі зникло й не чулися голоси, насправді заплющує очі й затуляє пальцями вуха («Чарівник»). Два моряки, що вирушають із Києва в мандри під парусами по безмежному океану, граються вдома у ванні («Морські вовки»). Ліричний герой вірша «Синій апельсин (натюрморт)» малює синій апельсиновий сік у склянці, а також «сині двері, / Сині блюдця та стілець», бо, виявляється, єдиний олівець, який у нього не зламався, саме цього кольору. А хлопчина, який так наївся, що йому до рота не влізе «навіть макова зернинка», дуже просить більше не годувати його... «ще хвилин, приблизно, п'ять» («Не давайте мені їсти»). Ціла пригода сталася з трамваєм, який замислив налякати тьотю Раю за те, що вона їздить без квитка. Тож поїхав трамвай не за маршрутом, уприду, до зоопарку, «де гадюки й хижачки»: «*Страх блукає по трамваю — / Страх шукає тьотю Раю*». А проте сталося так, що серед переляканих пасажирів тітоньки — порушниця порядку цього разу якраз і не було:

Та немає у трамваї
Суперзайця – тьоті Раї,
Бо катається сьогодні
На тролейбусі вона.
(«Забажалося трамваю») (2020)

Ще один Фальковичів спосіб закінчити вірш — коротенька мораль, наче в байці, але вона ніколи не нудна й не нав'язлива. Це радше певний висновок, акцент на тому, про що варто замислитися, і не лише дитині. Наприклад: «*Їстимеш усе гуртом — / Станеш таким котом*» («Хто зустрівся в животі») (2009b, с. 46), «*Головне — це своєчасно / Поміняти стиль життя*» («Пітон») (2011с, с. 28), «*Добрим буде кожен ранок, / Якщо добрим був сніданок*» («Перший сніданок») (2008a), «*В кожного життя своє. / Тож радій тому, що є*» («Про заздрощі») (2009b, с. 68–69), «*Та завжди собою будь: / Рідну мову не забудь*» («Віршик про мови») (2019, с. 16–17) тощо.

Серед інших цікавих художніх засобів і прийомів, якими послуговується митець, варто відзначити оказіональні тавтології: «*доці дощами задощили*», «*сумне сумує листя листяне*», «*сніги засніжяться снігами*», «*жартівники зжартують жарту*» («Осінні тавтології»), «*відурочено уроки*,

«відперервано перерви», «відконтролено контролюльні», «відоцінено оцінки», «будем свято святкувати» («Зимові каніку...»), «розпечаляться печалі» («Замріяний бичок»); оксиморон, наприклад у назві вірша «Актуальне ретро» (та й «оберфрейліна з корнетом», які «зловживали інтернетом», феномен теж не менш оксиморонний); омоніми: «В кабачку для хробачків / Страви тільки з кабачків» («За одну монетку “су”»); сленг та запозичені слова: «супермодний хіт» («Непоспіхом наспівуючи Баха»), «фотки» («Брати-близнюки»), «кльова», «дуже класна» («Дитяча мова»), «уїкенд» («Уїкенд»); «нанизування» слів, що належать до однієї і тієї самої частини мови, як-от: іменників у поезії «Уїкенд» («Тиша. Сон. Будильник. Ранок. / Мама. Тато. Джек. Сніданок») або дієслів у «Приємній зустрічі» («Йшли. Угледіли. Спинились. / Підійшли. Порозумілись»).

Вигадує Фалькович і власні поетичні жанри. Є в нього й «вибачалки», і «присиплялки», і «побажалки», і «сперечалки», а також інші цікаві вигадки, звісно, не позбавлені добродушного гумору та тонкої іронії. І неабиякої мудрості:

Сперечалися брати:

В кого більше доброти,

А коли добріші стали,

Сперечатись перестали.

(«Сперечалки») (2016b, с. 20)

Оригінальний — і за формою, і за змістом — вірш «Смик-тиндик»: на перший погляд абсурдний і не зрозумілий. Адже тут й оказіоналізми, і непов'язані між собою слова, і чудернацькі образи, і «дорослі» слова, яких наслухалося дитяче вухо. Але вся ця мішанина, викладена у формі лічилки — а лічилки майже завжди нелогічні, — просто геніально відтворює, з одного боку, дитячий погляд на дорослий світ, у якому геть нічого не зрозуміло, а з другого — демонструє багатство дитячої фантазії, зазвичай зовсім не раціональної і мало зрозумілої для дорослих. А проте діти дуже люблять лічилки, і чим вони заплутаніші та абсурдніші, тим довше не набриднуть:

Смик-тиндик,

яйце-райце, —

Ми домовились про це:

Алька, Галька, Джон і Дан

Підуть зранку на майдан,

А Іван і Дон Сезар —

На Лук'янівський базар. <...>

Еник-бенік-музикант,

Обирай свій варіант:

Смик-тиндик, електорат,

Снікер-спікер-депутат. (2009b, с. 48)

Ще одна особливість творів автора — оригінальні образи-персонажі. Чудернацьке — чи якщо вже називати речі мовою поета, то «чудер-наське» (2007) — слово, яке найбільше підходить, щоб

схарактеризувати дитячу творчість такого непересічного митця, як Григорій Фалькович. «Чудер-наське» й у змісті, й у формі, й особливо в образах. Тут і домовик із найкращим резюме та в кросівах Adidas; і гусак, що обернувся на літак; і маленький носоріг із намальованого будинку, що вийшов на мить з дому — і тепер не може знайти свою книжку; і бунтівлива півникова тінь, що прагне стати самостійною; і корова-балерина, у якої любов до мистецтва знижує надії молока; і рботи — найкращі учні кібершколи; і навіть космонавт із планети Зз-з-у, який через зовнішню схожість із козою змушений навіки оселитися на хуторі діда Мусія (2020).

Отже, творчість Фальковича доводить, що через гру, влучне слово, дотепний жарт і довершеність віршової форми можна сказати набагато більше, ніж через зовнішню, поверхневу дидактику. Тож лірика поета спрямована не на повчання, а на вибір влучного та довершеного слова, на те, щоб дивувати та зацікавлювати. І вже зацікавивши читача оригінальними образами та художніми прийомами, митець спонукає замислитися над глибокими етичними та моральними питаннями, зрощувати в собі високі чесноти, розвивати рідну культуру та мову, дотримуватися загальнолюдських цінностей, любити літературу та проявляти творчість у повсякденному житті.

Покликання

- Баган, М. (2021). Конотативний простір сучасної української дитячої поезії. *Міжнародний філологічний часопис*, 12(1), 22–29. <https://doi.org/10.31548/philolog2021.01.022>
- Клочко, Д. (2017, 17 січня). «Шалахмонеси» як мед святкових днів. *Буквоїд*. <http://bukvoid.com.ua/digest/2017/01/17/125006.html>
- Мамчич, О. (2017, 18 травня). Григорій Фалькович: «Вмінню радіти треба вчитися». *Читомо*. <http://archive.chytomo.com/interview/grigorij-falkovich-vmynnyu-raditi-treba-vchitsiya>
- Новодворчук, О. (2021). Жанрово-ідеографічні тенденції у поезії сучасної дитячої літератури. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 9(2), 153–164. <http://dx.doi.org/10.14746/sup.2021.9.2.12>
- Новодворчук, О. (2019). Окремі різновиди поетичних дискурсів української літератури для наймолодших (кінець ХХ — початок ХХІ ст.). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 43(1), 71–74. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.1.17>
- Олійник, Б. (2009). З криниці істинної Поезії. У Г. Фалькович, *На перетині форми і змісту* (с. 3–13). Факт.
- Самойленко, В. (2019). Функціонально-комунікативні аспекти сучасних творів для дітей. У *Наукова думка сучасності і майбутнього: матеріали ХХХ Всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції*. Наукове мислення. <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/1718/1/3.pdf>
- Фалькович, Г. (2007). *Чудер-наський Зоо*. Грані-Т.
- Фалькович, Г. (2008a). *Засинає ліва ніжка*. Богдан.
- Фалькович, Г. (2008b). *Про жабку Гапку*. Богдан.
- Фалькович, Г. (2009a). *На перетині форми і змісту*. Факт.
- Фалькович, Г. (2009b). *Смик-Тиндик*. Мікко.
- Фалькович, Г. (2010). *Сумна історія*. Богдан.
- Фалькович, Г. (2011a). *Абетка*. Мікко.
- Фалькович, Г. (2011b). Дитяча мова: поезія. *Єзупец*, 20, 155–163.
- Фалькович, Г. (2011c). *Фікулі*. Богдан.
- Фалькович, Г. (2011d). *Хвацькі вірші*. А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га.
- Фалькович, Г. (2012). *Про котів та про собак*. Видавництво Старого Лева.
- Фалькович, Г. (2015). *Корова спекла коровай*. Видавництво Старого Лева.

Фалькович, Г. (2016a). *Недомальовані вірші*. Час майстрів.
Фалькович, Г. (2016b). *Шалахмонеси*. Дух і Літера.
Фалькович, Г. (2019). *Комашка писала нікому*. Віват.
Фалькович, Г. (2020). *Пароплави і кити*. А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га.
Фалькович, Г. (2022). *Абу Каракамбада*. Коліскова для Мішелі.
Крокус.
Фалькович, Г. (2023a). *Руді і Чумацький Шлях*. Видавництво
Старого Лева.
Фалькович, Г. (2023b). *Фарбобарвокольори*. Друкарський двір
Олега Федорова.
Черепанов, С. (2011). Дитяча мова. *Єзупець*, 20, 155–156.
BaraBooka. (б. д.). Шалахмонеси та інші вигадки Григорія Фаль-
ковича: інтерв'ю з Григорієм Фальковичем. *BaraBooka*
[http://www.barabooka.com.ua/shalahmonesi-ta-inshi-
vigadki-grigoriya-falkovicha](http://www.barabooka.com.ua/shalahmonesi-ta-inshi-vigadki-grigoriya-falkovicha)

References (translated and transliterated)

Bahan, M. (2021). Konotatyvnyi prostir suchasnoi ukrainiskoi dytiachoi poezii [Connotative space of modern Ukrainian children's poetry]. *Mizhnarodnyi filolohichniy chasopys*, 12(1), 22–29. <https://doi.org/10.31548/philolog2021.01.022>
BaraBooka. (n. d.). Shalakhmonesy ta inshi vyhadky Hryhoriia Falkovycha: interv'iu z Hryhoriem Falkovychem [Shalakhmonesy and other fictions of Hryhoriy Falkovych: an interview with Hryhoriy Falkovych]. *BaraBooka* <http://www.barabooka.com.ua/shalahmonesi-ta-inshi-vigadki-grigoriya-falkovicha>
Cherepanov, S. (2011). Dytiacha mova [Children's language]. *Yehupets*, 20, 155–156.
Falkovich, H. (2023b). *Farbobarvokolory*. Drukarskyi dvir Oleha Fedorova.
Falkovych, H. (2007). *Chuder-naskyi Zoo* [Our wonderful zoo]. Hrani-T.
Falkovych, H. (2008a). *Zasyaie liva nizhka* [The left leg falls asleep]. Bohdan.
Falkovych, H. (2008b). *Pro zhabku Hapku* [About the frog Hapka]. Bohdan.
Falkovych, H. (2009a). *Na peretyni formy i zmistu* [At the intersection of form and content]. Fakt.
Falkovych, H. (2009b). *Smyk-Tyndyk*. Mikko.
Falkovych, H. (2010). *Sumna istoriia* [Sad story]. Bohdan.
Falkovych, H. (2011a). *Abetka* [Alphabet]. Mikko.
Falkovych, H. (2011b). Dytiacha mova: poezii [Children's language: Poems]. *Yehupets*, 20, 155–163.
Falkovych, H. (2011c). *Fikuli*. Bohdan.
Falkovych, H. (2011d). *Khvatski virshi* [Catchy poems]. A-Ba-Ba-Ha-La-Ma-Ha.

Falkovych, H. (2012). *Pro kotiv ta pro sobak* [About cats and dogs]. Vydavnytstvo Staroho Leva.
Falkovych, H. (2015). *Korova spekla korovai* [A cow baked a loaf]. Vydavnytstvo Staroho Leva.
Falkovych, H. (2016a). *Недомальовані вірші* [Incompletely painted poems]. Chas maistriv.
Falkovych, H. (2016b). *Shalakhmonesy* [Shalakhmonesy]. Dukh i Litera.
Falkovych, H. (2019). *Komashka pysala nikomu* [The insect was writing to no one]. Vivat.
Falkovych, H. (2020). *Paroplavy i kyty* [Steamships and whales]. A-Ba-Ba-Ha-La-Ma-Ha.
Falkovych, H. (2022). *Абу Каракамбада*. Коліскова для Мішелі [Abu Karakambada. Lullaby for Michelle]. Krokus.
Falkovych, H. (2023a). *Rudi i Chumatskyi Shliakh* [Rudy and the Milky Way]. Vydavnytstvo Staroho Leva.
Klochko, D. (2017, January 17). "Shalakhmonesy" yak med sviatkovykh dnev ["Shalakhmonesy" as honey for the holidays]. *Bukvoid*. <http://bukvoid.com.ua/digest/2017/01/17/125006.html>
Mamchych, O. (2017, May 18). Hryhoriy Falkovych: "Vminniu radity treba vchytysia" [Hryhoriy Falkovych: "The ability to rejoice must be learned"]. *Chytomo*. <http://archive.chytomo.com/interview/grigorij-falkovich-vminniyu-radity-treba-vchytysia>
Novodvorchuk, O. (2019). Okremi riznovydy poetychnykh dyskursiv ukrainiskoi literatury dlia naimolodshykh (kinets XX — pochatok XX st.). [Individual varieties of poetic discourses of Ukrainian literature for the youngest (the end of XX — beginning of the XXI century)]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiia*, 43(1), 71–74. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.1.17>
Novodvorchuk, O. (2021). Zhanrovo-ideohrafichni tendentsii u poetytsi suchasnoi dytiachoi literatury [Individual varieties of poetic discourses of Ukrainian literature for the youngest (the end of XX — beginning of the XXI century)] *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 9(2), 153–164. <https://doi.org/10.14746/sup.2021.9.2.12>
Oliinyk, B. (2009). Z krynytsi istynnoi Poezii [From the well of true Poetry]. In H. Falkovych, *Na peretyni formy i zmistu* (pp. 3–13). Fakt.
Samoilenko, V. (2019). Funktsionalno-komunikatyvni aspekty suchasnykh tvoriv dlia ditei [Functional and communicational aspects of modern literature for children]. In *Naukova dumka suchasnosti i maibutnoho: materialy XXX Vseukrainskoi praktychno-piznavalnoi internet-konferentsii*. Naukove myslennia. <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/1718/1/3.pdf>

Maryna Kovinko

State University of Trade and Economics, Ukraine

"I LOVE TO LOVE EVERYTHING..." HRYHORII FALKOVYCH'S POETRY FOR CHILDREN

Hryhoriy Falkovych is one of the most famous and unique children's poets of our time. His work successfully combines Ukrainian and Jewish cultures, touches on important moral issues, presents them in an interesting and accessible form for children, and demonstrates a number of idiosyncratic features. Despite the wide popularity of the author and the high artistic value of his lyrics, it remains little researched. A comprehensive study of the poet's work is of great importance for literary science, since Falkovych's poems vividly represent children's literature of the 21st century, and without understanding this artistic work, it is impossible to form a complete picture of modern poetry for the youngest readers. The article is aimed at researching the themes and poetics of the writer's lyrical works. The scientific novelty is that for the first time the key images and artistic means of Falkovich's lyrics are analyzed in detail. The work on the material of specific poems shows how the author skillfully uses a subtle sense of children's psychology. The lines of the considered poems prove that the author not only entertains his audience, but also unobtrusively educates them, and in his approach aesthetics always prevail over ethics. Falkovych's poetry focuses on important moral and philosophical issues: finding oneself and choosing a life goal, generosity and friendliness, kindness and selflessness, family relationships, attitudes toward animals, the culture of one's own people, and universal human values.

The pedagogy of the artist's lyrics for children lacks direct didactics and is full of humor and good-natured irony. The reader's attention is also drawn to the author's occasionalisms, play with words and sounds, interesting images and unexpected situations that arise on the contrast between a child's and an adult's perception of the world. Great importance is attached to children's fantasy, which is laid in the basis of the trope of amazement, which is most often used by the writer and with the help of which he imitates the view of the world through children's eyes. The study concludes that the peculiarity of Falkovych's lyrics for children lies primarily in the fact that the author does not resort to superior mentoring and prefers play at all levels of the text, including phonetic, word-forming, lexical, figurative and plot.

Keywords: Hryhorii Falkovych; poetry for children; author's occasionalisms; astonishment; phonics; humor.

Стаття надійшла до редколегії 21.06.2024